

Suojärven Pitäjäseura ry:n Karjalan kieliruadajien vastaus / viite: VN/6256/2019

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriössä valmistellaan kielilain (423/2003) mukaista hallituksen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta eli kielikertomusta 2021. Tämä on Suojärven Pitäjäseura ry:n kielityöryhmän eli Karjalan kieliruadajien vastaus OM:n kirjeessä 25.5.2021 esittämiin kysymyksiin karjalan kielen_osalta.

Taustaksi: opetus- ja kulttuuriministeriö on siirtänyt karjalan kielen elvytysohjelman toteuttamisen Karjalan Kielen Seura ry:ltä osaksi Itä-Suomen yliopiston tehtäväkenttää. Ministeriö ja yliopisto ovat sopineet asioista asiakirjalla ”Elvytyshankkeen tavoitteet”, drno OKM/3128/620/2020. Viittaan vastauksissani OM:n kysymyksiin kyseisessä asiakirjassa mainittuihin hankkeisiin.

1. Digitalisaatio. Digitalisaation lisääntyvä hyödyntäminen karjalan kielen elvyttämisessä on elinehto, koska karjalan eri kielimuotojen (varsinais- eli eteläkarjala, vienankarjala sekä livvi) puhujat ovat muuttoliikkeen myötä hajallaan eri puolilla Suomea. Yliopiston elvytysohjelman esimerkkejä hyvästä digitalisaatiosta ovat mm. verkkokurssit, verkkolehti sekä eri kieliteknologiset palvelut kuten verkkosanakirja, verkossa julkaistavat tekstikorpukset sekä karjalankielinen internet. Kielen puhujat ovat jo ottaneet sosiaalisen median laajasti haltuun. Tämän tyyppisten palvelujen edistäminen on nostettava keskiöön karjalan kolmen eri kielimuodon elvyttämisessä.
2. Poliisi ja pelastustoimi. Karjalan eri kielimuotoja puhuvat Suomen kansalaiset ovat valtion systemaattisten sopeuttamistoimien vuoksi käytännössä kaikki kaksikielisiä, eikä ole realistista olettaa ja vaatia, että poliisi ja pelastustoimi käyttäisivät karjalaa asiakaspalvelussa.
3. Opetus. Suomessa puhuttujen karjalan eri kielimuotojen opetusta on koko itsenäisen Suomen historian ajan laiminlyöty täysin, ts. mitään opetusta ei ole päivähoiton ja koululaitoksen piirissä alkuperäisille puhujille ja heidän jälkeläisilleen koskaan järjestetty. Kielten kouluopetuksen perustana on kirjakieli. Itä-Suomen yliopisto toteaa ”Elvytysohjelman tavoitteissa”: ”*Karjalan kirjakielten kehittämisessä tavoitteena on normitetun kirjakielen aikaan saaminen eteläkarjalalle.*” [Suojärven Pitäjäseuran piirissä tätä karjalan kielimuotoa kutsutaan *varsinaiskarjalaksi*]. Karjalan kieliruadajat on edistänyt varsinaiskarjalan kirjakieltä vuodesta 2014 kehittämällä opetusmateriaaleja (aapinen, sanakirja, kieliopin osa 1 yms.), ja nyt Pitäjäseura tukee varsinaiskarjalan (eteläkarjala) kirjakielen toteuttamista osana Itä-Suomen yliopiston elvytyshanketta niin, että jatkuvuus Pitäjäseuran hankkeesta yliopiston hankkeeksi turvataan. Myös uusi Karjalan Kielet ry on ilmaissut kiinnostuksensa toimia varsinaiskarjalan kirjakielen toteuttajana. Kirjakieliä, joiden opetusta tulisi järjestää kouluissa, on siis kolme: varsinaiskarjalan lisäksi vienankarjala ja livvinkarjala. Kouluopetuksen toteutuminen edellyttää, että Itä-Suomen yliopisto käynnistää karjalan kielten opettajien koulutuksen osana OKM:n rahoittamaa elvytysohjelmaa. Realistista voisi olla, että karjalan kielten kouluopetuksesta tehtäisiin aluksi kokeiluprojekti, joka keskitettäisiin Pohjois-Karjalan alueen kouluihin, siis lähelle Itä-Suomen yliopiston Joensuun toimipistettä, johon elvytyshanke on sijoittunut. Alueelle tulisi perustaa myös Pohjois-Karjalassa yleisimmin puhutun varsinaiskarjalan kielipesiä ja/tai päiväkotiryhmiä.
4. Suomessa yleisimmin puhuttu karjalan kielimuoto on varsinaiskarjala, minkä lisäksi livvin puhujia on merkittävä määrä. Vienankarjalan puhujien määrästä ei ole tarkkaa tietoa. Kun eri kielimuotojen puhujat lasketaan yhteen, yleensä puhujien määrä arvioidaan noin 5000:ksi. Vielä sotien jälkeen puhujien määrä oli noin 40 000.

5. Arvioin kieli-ilmapiiriä eri ministeriöissä saamieni kokemusten perusteella. Karjalan kielten osalta oli pitkään ongelmana, että kielten asiat oli ulkoistettu Karjalan Kielen Seura ry:lle. Tämä toimintamalli päättyi, kun OKM käynnisti tarkastuksen KKS:n toimintatavoista tammikuussa 2020. Tarkastaja Sami Salosen toteuttama tarkastus kesti lähes puolitoista vuotta, ja sen tuloksena OKM esittää yli 280 000 euron takaisinperintää heikon taloudenpidon ja hallinnon johdosta konkurssiin syyskuussa 2020 ajautuneelta KKS:ltä (viite: yli 80-sivuinen OKM:n asiakirja tiedostonimeltään: **FINAL RAP JULKINEN PDF Karjalan kielen seura KESÄ 23 2021 SS**). Suojärven Pitäjöseura koki karjalan kielten asioiden ulkoistamisen KKS:lle johtaneen eri ministeriöissä byrokraattiseen toimintatapaan, joka esti kokonaisuudessaan Karjalan kieliruadajien erittäin merkittävän varsinaiskarjalan kielen elvytysprojektin joustavan rahoittamisen. Karjalan kielen elvytyshankkeen monopolisoiminen KKS:lle olikin epäonnistunut ratkaisu, joka vaikeutti vuosien ajan erityisesti varsinaiskarjalan elpymistä Suomessa. Nyt toiveena on, että Itä-Suomen yliopiston elvytyshanke johtaisi merkittävästi positiivisempiin tuloksiin. Vuoden 2021 alussa käynnistynyttä hanketta voikin jo kiittää ainakin siitä, että se on toteuttanut laajan kuulemisen, jossa on hankittu paljon tietoa ”kentän” näkemyksistä. Tässä yhteydessä yliopiston projekti on kerännyt noin 40 karjalan kielimuotojen elvyttämiseen liittyvää hankealoitetta, joiden toteutusmahdollisuuksia tutkitaan parhaillaan yliopistossa. Lisätietoa aloitteita tehneille tahoille on luvattu kesälomien jälkeen.
6. Karjalan kieli tulisi kirjata Suomessa puhuttavana autoktonisena kielenä maan perustuslakiin vähintäänkin samalle hierarkiatasolle romanikielen kanssa. Tässä yhteydessä karjalan kieli on katonimitys kolmelle karjalaiselle kielimuodolle, jotka ovat kielten puhumisen yleisyyden järjestyksessä lueteltuina varsinaiskarjala (eteläkarjala), livvinkarjala (livvi) ja vienankarjala (viena).

Helsingissä 2.7.2021

Suojärven Pitäjöseuran kielityöryhmä Karjalan kieliruadajat
työryhmän puolesta Matti Tuomisto

Karjalan kieliruadajat c/o Matti Tuomisto

Kehruutie 1 A 11

00410 Helsinki

puh. 0400 823 695

matti.tuomisto@klassiset.fi